

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

Un dulce pedagog : d. J. Găvănescul

Arătasem cu câțiva timp în urmă în această revistă hotărîrea mea de a încheia o polemică, pe care o calificam de *neplăcută*, cu d. I. Găvănescul. Polemica era în adevăr «neplăcută» față de acel I. Găvănescul pe care-l cunoșteam și care merita fără îndoială ca o greșală trecătoare a sa să fie cruțată : căci, dacă era în stare să strămute în cutare scriere a sa pe Sf. Ambrosiu, vestitul arhiepiscop de Milan, din secolul al IV-lea prin al XIII-lea, să afirme că firele de grîu ce se găsesc în mormintele Faraonilor pot să încolțească după o odihnă de cîteva mii de ani, să creadă că paleontologul e acela care se ocupă cu oamenii vechi, nu cu dobitoacele mai vechi decît dînșii, să strămute Sáros-Pătakul în Ardeal, și multe ca acestea, el, acel I. Găvănescul pe care-l cunoșteam eu ca profesor înțelu și pe urmă ca tovarăș de activitate universitară, mi se părea că este un profesor iubitor pentru materia sa și pentru ascultătorii săi, o minte limpede și un spirit cinstit și loial. Mi se răspunde însă, în ultimul nr. al «Culturii romîne» din Iași, de un I. Găvănescul care nu se căiește de loc pentru o greșală trecătoare, care nu regretă că s'a rătăcit o clipă într'o tabără unde n'am crezut că-i poate sta bine, care — din potrivă — se bucură de ce-a făcut în ultimul timp și luptă înaintea, întrebunțînd arme de calomnie și insultă, învelite de altfel în sentimentale panglici de pedagogie nevinovată, arme, zic, care stau de obicei în mîna eroilor condeiului ce se luptă în coloanele unor ziare și reviste pe care de mult le acopere, din partea publicului cult și în adevăr moral, o reprobare meritată.

Cuiva care, fiind astfel, poate iscăli profesor de Universitate, director al unui Institut de înaltă educație ca Institutul Pedagogic din Iași, am datoria de a-i răspunde punct de punct și de la un număr de «Cultură romîna» la altul, — nu la glumele sarbede, la încercările vrednice de milă de a atinge pe cronicarii hazlii ai ziarelor ¹, nu la aceste copilării, ci la afirmațiile false și la ju-

¹ Un mare succes așteaptă bietul d. G. de la trimeterea ironică la așa zise cărți de documente pe care le-aș fi publicat eu. Se vede că d-sa are despre izvoarele istoriei țerii și neamului acele păreri interesante care domnesc în lumea conțipiștilor ce fac versuri ; și acest humorist pe socoteala rămășițelor trecutului românesc are și misiunea de a-și învăța elevii de la Institutul Pedagogic

decățile strimbe, la insinuările viclene, care toate trebuie dezvăluite imediat, fără a lăsa prea mult să se bucure dușmanii lași ai curentului bun, cari miriie în colțisoarele lor, atunci când se aud fanfarele disarmonice ale celui ce are nenorocitul curaj de a spune fățiș și zgomotos că e pentru oamenii răi și pentru direcțiile condamnate. Datoria aceasta — care nu e nici «plăcută», nici «neplăcută», care e o *datorie* față de mine, față de cetitorii mei și ai d-lui Găvănescul, față de elevii mei și ai d-lui Găvănescul — mi-o voi îndeplini-o, până voi reduce la tăcere pe un adversar viclean său până ce publicul, care nu mai suferă orice, va îngropa «Cultura Română», așa de puțin vrednică de numele ei, supt desprețul său.

D. Găvănescul s'a demasca pentru mine; îl voi demasca și pentru alții, pe cari altfel i-ar putea înșela cu zîmbetul falș al stilului său de tînguiră molii și de ispitiră meșteșugite.

*

Din expunerea difusă a d-lui Găvănescul se desfac, de bine de rău, patru puncte de discuție, în privința cărora d-sa îmi face întrebări sau strecoară insinuări, care se obișnuiesc în altă lume decît aceia unde-l fixează pe d-sa poziția de profesor de Universitate, de înalt educator al tinerimii.

Să le cercetăm.

I. D. G. pretinde că e am început polemica și că astfel n'aș avea dreptul să o calific tot e de neplăcută.

Iată cum stău lucrurile. D. G. a presintat spre aprobare înaintea comisiunii cărților didactice manualele sale de istorie, în care planul e mult mai puțin nou decît mulțimea de greșeli. D. I. Bogdan a făcut raportul, care a fost defavorabil și a adus răspingerea din învățămînt a greșelilor d-lui G., cu plan cu tot. Atunci d. G. a luat din «Analele Academiei» critica făcută de d. Gr. G. Tocilescu unei cărți, de filologie slavă și istorie românească, a d-lui Bogdan, și a reproduș-o în parte în «Cultura română», n-rul 1, întrebînd apoi de ce nu se gonește de la catedra sa de limbă slavă d. Bogdan, dovedit ca incapabil de d. Tocilescu. Dar d. G., păgubit de raportul drept al d-lui Bogdan, nu știe de loc slavonește, fiind profesor de pedagogie, și ignorează cu totul istoria Romînilor, cum se vede din paginile ce consacră în «Istoria Pedagogiei» culturii noastre din trecut, pagini absolut caraghioase. D. Bogdan represintă un curent, precum îl represintă și e și tot mai mulți pe fiecare zi, un curent spre muncă și măsură. Curentul acesta era atacat de d. Găvănescul, care ieșia înarmat din arsenalul d-lui Tocilescu, represintantul vechiului curent de exploatație științifică. *Datoria* mea era să apăr pe d. Bogdan, precum ea ar fi cerut să apăr pe d. Găvănescul dacă d-sa ar fi fost lovit în chip neloial, pentru o faptă dreaptă, de un om care ar fi avut să-și

cum să transmită cu pietate și căldură copiilor din școli cunoașterea gîndului și faptei străbunilor! E de ris destul, dar nu ce crede d. Ion Găvănescul! Și e și de plîns destul! Iar cînd, pentru ca să exprime sentimentele de prietenie ce mă leagă de I. Bogdan, suptîrele om de spirit ce a răsărit la Universitatea din Iași, spune că mă supăr cînd «mă atinge cineva la... Bogdan», îmi lipsesc cuvintele ca să-mi exprim dezgustul pentru această glumă rîndășească.

răzbune pierderi de bani și jigniri de vanitate asupra d-sale. Mi-am adus însă bine aminte de profesorul simpatic ce a fost d. Găvănescul, mi-am adus aminte de sara în care d-sa îmi judeca după cuviință activitatea filosofică a d-lui Xenopol, mi-am adus aminte de aprobarea desăvârșită pe care o dădea planurilor de prefacere în bine prin luptă dreaptă, pe când d-sa stătea, lângă poetul Vlahuță, în odăița mea cu rafturi de lemn cioplit, abia văpsite, pe care am mobilat-o așa de sigur din gheșeurile pe care d-sa are cinismul de a mi le atribui astăzi, ca și cum nu m'ar fi cunoscut și nu m'ar cunoaște lumea. *Datoria* mea îmi impunea să răsping atacul din «Cultura română»; aceste amintiri făceau să-mi îndeplinesc însă datoria fără bucurie, și ele au determinat tonul articolului meu, potrivit cu ele și cu mediul în care trăiesc profesori ca mine și ca d-lui. Atins, d. G. a emis imediat — cu o precizie de care mai sînt exemple în istoria naturală — câteva grame de sos insultător, pentru d. Bogdan și pentru mine, — și continuă.

Iată de unde și de ce vine polemica. Am dreptate, cetitorule fără interese și fără patimi? Orice om cinstit și cuminte va zice: da.

II. D. G. mă întrebă cum împac eu condamnarea vechii direcții în istoriografia română cu legătura firească ce trebuie să fie între munca generațiilor care se succedă; d-sa stă la îndoială dacă părerile istorice de azi sînt mai bune decît cele de ieri, și, în sfîrșit, dă cu gîndul că și părerile de azi vor fi învechite mine, istoria fiind «o știință de fapte».

Răspund: înainte de V. A. Urechiă, înainte de dd. Hasdeu, Xenopol, Tocilescu a fost escelenta școală a unui Bălcescu, Papiu Ilarian, chiar Laurian, om cu teorii false, dar cinstite. Domniile de mai sus au adus firește câteva cunoștințe nouă, câteva fapte, multe fapte dacă voiți. Dar istoria, *răzîmată* numai pe fapte, e o știință de interpretare și legătură a lor. Însă d. Tocilescu n'a legat de loc, d. Hasdeu a legat fantastic, d. Xenopol în chip neserios. Această școală a răspîndit apoi moda ipoteselor goale și vorbelor goale, și a fost astfel un regres. Prin d. Tocilescu, ea a intronat plagiatul și a răspîndit obiceiul exploatației științifice.

D. G. n'are nici o chemare să puie la îndoială caracterul solid al soluțiilor noastre. D-sa nu știe istoria Romînilor și nu-și dă osteneala să o învețe: în «Istoria Pedagogiei» nu s'a priceput măcar să deschidă «Istoria literaturii», pe care am tipărit-o dăunăzi, ci a recurs la compilații neserioase sau la iluziile imaginației sale. Așa de puțin știe ce am lucrat noi, încît îmi atribuie niște «Acte și documente» pe care nu le-am tipărit nici-odată. Cu ce cuvînt se poate califica deci pretenția-i de a hotărî dacă avem sau nu dreptate?

Părerile noastre vor rămînea, n'aibă grija d-lui. Le-am cules din multe izvoare autentice, criticate după cuviință. Viitorul le va întregi, dar nu le va dărîma. Se surpă castelele de cărți ale ipoteselor, iar nu construcțiile metodice. Iar fleacurile, acelea pot ocupa pagini din «Cultura română», dar pentru cultura română, dragă domnule, ele nu există.

III. D. G. arată că d-sa nu e «cavalerul Moldovei» — așa l-am calificat cu dreptul, înțelegînd și, în zare, o moară de vînt — pentru că nu mai există

Moldova și măi arată că d-sa, care n'ar fi «cavaler» de loc (și se și vede!), nu ia doar apărarea Universității din Iași pentru că ar fi avînd acolo o «situație bugetară», cum zisesem eu, ci pentru că Universitatea aceea e nedreptățită și pentru că n'o apără Moldovenii din București, ca mine.

Moldova nu măi e, și e bine că nu măi e, fiindcă e România; dar trăiește încă, în legătură cu sentimente nobile și cu interese josnice, un *spirit moldovenesc*, și e rău că trăiește. Universitatea din Iași nu poate avea destul de mulți studenți și destul de buni profesori; e deci o Universitate slabă. Eu sînt pentru o singură Universitate, din care dreptul, științele și teologia ar fi la Iași, pe cînd literele, în legătură cu colecțiile Academiei și Archivelor, și medicina, în legătură cu spitalele, nu pot fi decît la București. Nu multe școli, ci școli bune ni trebuie. Și sînt cînstit și adinc încredințat că d. G. n'ar iuși așa de mult Iașii, dacă n'ar fi profesor acolo, și insultele aruncate d-lui Bogdan pentru motivul arătat măi sus, la n-l I, m'au încredințat că d. G. vede într'o catedră înaintea de toate o situație bugetară. Prea lesne se supără cînd nu i se măi cumpără ceva, prea lesne!

IV. D. G. are vechiul obicei, oriental și barbar, de a strecura în discuții literare și științifice atacuri ce țintesc viața însăși a adversarului. Lucru foarte reprobabil. Și încă măi reprobabil cînd aserțiunile sînt neadevărate. Iar nu se poate măi reprobabil cînd aceste aserțiuni nu se înfățișează măcar cu francheță, luîndu-se toată răspunderea pentru ele, ci se strecoară cu vicleșug, așa încît, oricînd ai fi luat din scurt, să spuî că nici prin gînd nu ți-a trecut să spuî așa ceva și că adversarului i se năzare poate.

D. G. spune că trebuie bunătate pe lume și adaugă: «Sîntem doară creștini. Nu?» Și aiurea, arătînd nevoia unei Universități în Moldova, spune că-i e indiferent dacă ea va fi la Iași, sau, cum mi-ar conveni adecă mie, la Podul-Iloaii (unde se știe că sînt aproape numai Evrei).

Prin aceasta d. G. insinuează — par'că-l aud: «Cine eu? Mă rog, ferească Dumnezeu!» — insinuează că eu aș fi un Evreu rușinos, care mă ascund.

Această scornire răutăcioasă a exprimat-o întăiu un om care a murit și poate fi iertat. Al doilea un profesor cu numele de Apostolescu, al treilea un «învățat» cu numele de Bărbulescu. Pe unul l-am dat în judecată, și nu m'am oprit decît înaintea siguranței că, osîndit pentru calomnie, el și-ar fi pierdut dreptul la o catedră. Pe cellalt l-am somat să vorbească, și a tăgăduit că ar fi spus ceva. Atunci am dat Academiei actele tatălui și bunicului mieu, avocați, și cuprinsul acelor acte a apărut în «Anale», acolo unde d. G. pescuiește arme contra d-lui B., care i-a răspins manualele; am tipărit apoi în *Studii și documente*, V, actele, aflătoare la d. Al. Callimachi, din care se vede viața tatălui și bunicului bunicului mieu, cari au trăit în Botoșani, ca negustori. Am arătat în ziarul acela unde scrisese acel Bărbulescu că mama e fata lui Gheorghe Arghiropol, fiul unei Miclește, și a Elenei fata Marelui-Vornic Iordachi Drăghici. Am cerut să mi se dea o desmîntire în fața căreia aș fi gata a dispărea din viața publică. Toți au tăcut.

Am onoarea decî de a declara solemn, aici, că oricine, după toate acestea,

și cunoscându-le — în cazul contrar îmi datorește scuse —, cutează a-mi atribui o origine evreiască, e o canalie și, dacă o face pieziș, o canalie și un laș.

D. G. insinuează măi departe că eu aș lua bani pe ascuns pentru tipărire de documente și că aș fi fost plătit pentru că am scris acum o Istorie a lui Ștefan-cel-Mare.

Orî cine se poate lămuri la Ministeriul de Instrucție că n'am luat nici un ban pentru Istoria lui Ștefan-cel-Mare, pe care am înțeles să o dăruiesc poporului mieu, poporului mieu românesc, iar, firește, nu Jidanilor cari se zbu-ciumă în mintea încălzită de pierderi bănești a d-lui Găvănescul¹. Am spus de multe ori că pentru colecția «Studii și documente» ca și pentru colecția Hurmuzaki primesc plata *obișnuită* a corecturilor și dau pentru ea și copiile, care se plătesc scump ori-unde pe lume, și fac pentru ea și călătoriile de cercetare, care costă mulți bani. D. C. Arion, fiind Ministru, mi-a oferit de două ori pe atîta, și am refuzat, în același timp cînd — auzi domnule? — îmi oferia Biblioteca Centrală și am declarat că nu pot primi leafă ca director al ei. D. Arion poate vorbi.

Acuzația că mi-aș neglija catedra de Istorie Universală pentru a îngriji colecții de documente privitoare la Romîni, pentru bani e așa de ridiculă, încît nu mă poate jigni măcar o clipă. Am tipărit în franțuzește o sumă de lucrări asupra Istoriei Universale, care mi-au făcut un nume în cercurile competente din străinătate, iar, alături de documente, am tipărit o sumă de studii și cărți despre Istoria Romînilor — pe care o prezint, acum în total în a mea *Geschichte der Rumänen*, ce apare în două volume la Gotha —, care toate nu mi-au adus un ban.

Înceiū spuind că, dacă aș putea trăi din alte venituri, aș sacrifica și plata pentru corecturi, făcînd din ea un fond al milelor pentru despăgubirea autorilor cari au presintat cărți didactice spre aprobare și au căzut; astfel ei n'ar măi fi aduși a serie — spre scandalul public — articole injurioase prin reviste impure de pedagogie pură.

(va urma, cînd și cît va urma și d. G. a spune lucruri neadevărate pe socoteala mea, a motivelor și a scopurilor mele.)

N. IORGA.

¹ Plata pe care o iea d. Bogdan pentru ediția documentelor lui Ștefan se explică prin călătoriile ce trebuie să facă și marea cheltuială de timp ce i se cere. Așa ceva nu se improvisează din frase lungi și late ca, să zicem, capitolele de istorie culturală a Romînilor, care vor rămînea ca un monument de neștiință și neseriositate, în *Istoria Pedagogiei* (măi bine: copilăriei) a d-lui Găvănescul!

ȚARA MEA

Ca valuri albastre staū munții în zare
 Și sprintene riuri la vale gonesc,
 Să ude mănosal pămînt romînesc
 Din culmi cu păduri până'n țărmuri de mare.

Un fluviū măreț ne încinge moșia
 Și el ne-a păzit de urgia păgină;
 Pe șesele'i maluri, din vremea bătrînă
 Vrajmașu 'ndrăsneț își înfrînse trufia.

Ca mindre coroane de flori mișcătoare
 Se leagănă largile hore la sate;
 Și cumpene lungi se înalță mirate
 Spre bolta albastră, scaldată în soare.

Și dealuri cu greū duc belșugul de poame,
 Iar turmele dese loc nu aū în stîne.
 O pinză imensă de aur e'n grîne:
 În Țar-mi nu moare creștinul de foame!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce neam mai deștept, mai ales ca al nostru
 A dat Dumnezeu pe întinsul pămînt?
 Romîni, reaua soartă adesea v'a 'nfrînt,
 Dar sînge domnesc e în sîngele vostru!

Sinteți botezați cu botezul durerii,
 Vi-i neamu 'ntărit din restriște cumplită.
 Sus fruntea! Venit-a și ziua dorită,
 În față vă bate suflarea 'nvierii!

O sfintă moșie, dușmanul în sbucium
 De-o vrea să te prindă în crincena-i ghiară,
 Ridică-te cruntă, și mila să piară!
 Azvirle 'n văzduhuri un muget de bucium.

Atunci de prin văi, de pe munți, în grămadă,
 Cu tunet de glasuri, cu zăngăt de arme,
 Porni-vor viteji 'ndrăsneala s'o sfarme!
 O stea ai în frunte, și'n veci n'o să cadă!

G. VILSAN.

FUGARIÎ ¹

La Paști. — Ninsoare de flori pe cireși. Satul cu căsuțele văruiate de curînd are ceva din drăgălășia unei fete mari ce 'și așteaptă pețitorii.

Rîde cîmpu 'ntreg sub desmierdarea soarelui, iar ciocîrliile, amețite de seninul înălțimilor, cripesc visuri de tinerețe.

Pădurea chiamă 'n freamăt lăutarii ei primăvărateci, iar prin umbra călduță a tufșurilor, viorelele, fermecate de ispita soarelui, surîd cum surîde întiul vis de iubire în inima unei fecioare.

Prinși pe după gît, flăcâii joacă briul mare 'n bătătura crișmei, frămîntînd pămîntu 'ntr'o tropăitură soră cu ritmul cobzei; iar fetele, strînse mai la o parte ca un roi de albine, își spun nimicuri drăgălașe, rîzînd pe înfundate. Cămășile lor de borangic înecate 'n fluturi, prînd razele din soare, le frîng în loc și le mărită 'ntr'o strălucire ce-ți ia ochii.

Sub nucul bătrîn ce strejuește hora, un flăcău și-o fată își fac de vorbă cu o batistă tivită cu un fir de mărgele albe ca spuma laptelui.

* * *

La Rusalii. — Grădinile răsufă mirezme îmbătătoare, casele sint împodobite cu pelin. Pomi tremură, cînd și cînd, înfiorați de o adiere ușoară ca o desmierdare. Și numai stelele — ochii de aur ai nopții — veghiază asupra sufletelor.

O arătare de tinerețe se furișează 'ntr'o grădină din marginea satului, iar din șanțul grădinii răsare un trup de voinic.

— Haide!

... Aū eșit în cîmp printre voiurile de grîu.

Supt o muchie de mal, un cal înșăuat și un voinic.

— Noroc să vă dea dumnezeu, vere!

¹ Din volumul «Drum și popas» de C. Sandu. (Miron Aldea).

— Amin, vericule !

S'a aruncat flăcăul în șea, prinzind în brațe podoaba vieții lui întregi.

Părtașul hoției s'a băgat afund, cit te-ai șterge la un ochi.

— Hi, murguleț !

Căluțul săgetat dușmănește și-a fluturat coama și a pornit furtunatec, spulberînd pulberea drumului și învîrtejind gură de vînt răcoritor pe lingă urechile fugarilor.

C. SANDU.

SONET

*Nu, n'ai trecut nici anî pustii, să 'ngroape,
Adînc, sub zile multe, fericirea;
Și nenoroșul n'a fost nicăierea;
De clipele de erî mă simt aproape.*

*Dar azi, zadarnic caut cu privirea...
Voi m'ați uitat, în clincătul de ape,
Copaci și sălcii verzi! Dar tot încabe
În trudnicul meu suflet amintirea.*

*Tu, ce 'necată de argintul lunei,
Așa de dulce îți păstrezi splendoarea,
O, ramură cu freamăte încete,*

*Pe-aicea mîndra de mai trece, spune-î
Că îi citesc și azi, plîngînd, scrisoarea,
Privind mercei portretul din perete...*

MIHAIL PALEOLOGU.

PE RUNCU

(Sfârșit).

Sus, pe seninul tăriei, luna veghează, vărsind bielșug de raze în noaptea de pace. Jos, pe văi, podoaba de rășină a codrilor de brad s'aprinde în mare de scînteii...

În stîină fluer fermecat zice doina de foc... iar din munți, de departe răspunde duios glas de buciūm...

Pe la sfârșitul mesei buciūmul tăcu. Tăcură atunci și doinașii ciobani. De sus, din creștetetul zînelor, plîngător viers de doină coboară spre noi :

Te duseși, Bucure bade,
Pe mine dorul mă arde!
Te duseși, bade sărace,
Eū cu dorul ce m'oi face?
Te duseși, bade, din lume,
Dorul la cine-oī mai spune?
La codri și la isvoare,
Lunei surioare,
Măndruțelor stele,
Dragoste, meleiversity Library Cluj
Tovarăș-lor tale!

— E chiar cîntecul Suzanei, moș Soare?!

— Al ei, domnișorule, și vine tocmai hăt de departe.

— Ați întîlnit'o cum-va în cale, stăpîne?

— Cînd scoboram spre valea Cerbului, ea, ca în toate zilele, se bocea în marginea lacului. Am zis din fluer doina lui Bucur pînă ce-a intrat de-asupra în poala Runcului.

— Pe aici pe la stîină a trecut în faptul zilei; cînd s'a abătut de-a gustat o țir. P'am pus în sîn mai mult cu de-asila un codru de pine și-o felie de cașcaval.

— Și chiar din dragoste a'nebunit Suzana, moș Soare?

— Așa precum ți-am spus, Domnișorule:

Pricina e dragostea
Baț'o, doamne, pacostea.

— Te ții de cuvînt să mi-o povestești?

— Acum că ne odihnim și ospătarăm din bielșug, n'aș avea încotro face; dar, pentru spus povestea Suzanei și-a lui Bucur, să dau rînd baciului. El le-o știe de-a fir a păr, căci de-a putere-a fi aū crescut pe mînele lui. Ce zici, te prinzi, bade Radule?

— Ce să zic alta, stăpîne, de cît ce mi-ai poruncit.

— Atunci dă gură unui cioban să vie la strînsul mesei, iar d-ta apropie-te lîngă noi, împreaajma focului. Cît o mai roboti baciul prin tîrlă,

noi, domnișorule, haidem prin țarcul oilor. Așa mi-i obiceiul. Până ce nu mi-oî lua sară bună de la oiți, nu mă pot odihni.

Cînd am eșit din sălașul oilor, moș Radu ne aștepta, stînd pe bușteanul din fața focului, fumînd tacticos din lulea. Alături erau pregătite așternuturile pentru noi. Maldăr mirositor de iarbă și pe de-asupra două provițe albe mițoase. Înnainte de-a încerca cît e de moale patul de la stîină, caut să mă iaă cu binele pe lingă baci. M'apropii de el. C'o mîină îl bat prietenește pe spate, iar cu cealaltă îi strecur în brîul lat de chimir cîte-va pachete de tutun, căutînd pricină de vorbă.

Parcă știauși cît sintem de osteniți, moș Radule, așa așternut ne du-rași...

— Ca pentru un stăpîn bun și un oaspete la fel.

— Domnișorul nostru are dreptate, Bădică Baciule. Azi te purtași de minune. Începutul l'ai făcut cu cina și am nădejde că o să sfârșești frumos cu povestea.

Moș Soare pricepuse gîndul meu, și-mi da ajutor.

Baciul, atins oare-cum de vorbele noastre, dar mai ales de bielsugul de tutun, umplu din nou luleaua, puse un cărbune de-asupra și-l lovi cu unghia degetului mare pînă ce se 'ncinse de al binele la ars.

Tuși de cîte-va ori în semn de vorbă, și apoi începu:

Am deschis ochii în casa lui Moș Miron Dumbravă, Dumnezeu să-l erte. Până cînd am ajuns vrednic de muncă, am copilărit cu fecioru-său Călin, fie-i țărîna ușoară, că și el mi-a fost bun stăpîn.

După ce m'am făcut mai mărișor, am plecat în munte la oi, iar pe Călin l'a dus departe la o mănăstire unde a deprins ceasloavele și rîndueala slujbei bisericești.

Ne-am despărțit băețași și nu ne-am mai văzut vreme de ani, pînă cînd l'a adus ac...să flacău să-l însoare.

Frumos și cuminte flacău se făcuse; dar și mireasă îi găsise de potrivă. De frumoasă și cu avere n'o 'ntrecea alta prin partea locului.

Și-au durat o nuntă de s'a dus vestea. Ce să zici, le dădea mîna, erau oameni cuprinși, nu alta. Și dar de preoție a avut feciorul Călin, căci ne-a slujit de tinăr. Un foc însă îi ardea sufletul... Nu le înveselia Dumnezeu casa cu urmași.

Dar lucru de mirat și pricină de mare veselie în casa Părintelui Călin a fost faptul că Dumnezeu i-a dăruit cu un fecior tocmai la două-zeci ani de cununie...

Și le-a fost scris să nu aibă bucurie fără mare întristare, căci dorul de fecior a fost pricină de moarte mame-si.

Atunci am scoborit de la oi și-am stat împrejurul casei stăpînului, îngrijind de Bucur, odor de copil, rămas acum singura mîngiere a Părintelui. Și l'am făcut mărișor aplecîndu-l vara la țîță de capră, iar în timp de iarnă dîndu-i lăptișor de vacă... Cînd se făcuse băiatul ca de trei anișori, numai ce mă pomenesc cu părintele Călin că vine speriat de la bi-

serică și cu un copil mic în brațe. Era o fetiță abia de cite-va zile, pe care zicea c'a găsit'o lepădată în pridvor.

Cum n'avea copii mulți, mă rugă s'o cresc ca și pe băiat... Și mă prinseî bucuros, n'avuî ce face, mai ales că Bucur era vesel de tovarășia unei surori.

Peste cite-va săptămîni i-am fost naș și cu voia Părintelui i-am pus numele... Suzana, în amintirea răposatei preotese. Am aplecat'o și pe Suzana tot la sprincenata de capră, care lăptase pe Bucur și nici n'am băgat de samă cînd a crescut.

Se făcuse mărișori amîndoi.

Îți era mai mare dragul să-î yezi umblind amîndoi nedespărțiți... Frați erau, că așa-i învățase Părintele să crează, dar, frați să fi fost, și tot nu s'ar fi îngăduit așa de bine în jocurile lor.

Se deprinsese unul cu altul într'atit, că greu se despărțiau.

A ncercat Părintele să dea băiatul la carte, dar a fost chip? Cit a fost vorba de școala din sat, umblau amîndoi și învățau de minune. Cînd să se ducă pe departe, la învățături mai înalte, pace să stea!

Nu trecea la mijloc nici o lună și să pomenea Părintele cu el în bă-tătură.

Spunea plîngînd că-î arde sufletul de dorul de-acasă... Și nu poate trăi prin străini.

Odată din întîmplare m'aflam și eu față cînd băiatul se ruga să-l trimeată tătine-su mai bine în munte, la oi, de cit prin școlî, unde-o să piară de dorul a lor săi.

Lacrimile flăcăiașului mă nduioșase și pe mine... Puseî cuvînt pe lingă stăpîn, și se hotărî. Mi-l încredință iar mie, și plecarăm în tovarășie, la munte.

Venit aci, nu-î mai ajungeau cărările, nu-l mai încăpea sînul larg al munților.

Toată ziua hoinăria în tovarășia unui ciine voinic ce și-l luase de acasă, iar sara s'așeza pe coastă, între ciobani, cîntînd doina, minune mare!

Dar nu ținea numai veselie. Veneau zile cînd se negura, cînd plîngea așa, fără pricină. Atunci venea lingă mine, mă lua de gît și mă săruta ca un copil, rugîndu-mă să-î cînt doina cea frumoasă... doina cu care-î adormiam cînd erau ei copilași... Eu ziceam din fluer și din ochii lui mari, gînditori, curgea isvor de lacrimi. Tirziu de tot, mă lua iar de gît și-mî șoptea ceva la ureche... Îi era dor de acasă și se ruga să-l trimet cu semn la stăpîn, s'aducă mălai și altele ce mai erau de lipsă.

Îi făceam pe voe. Cînd se întorcea a doua ori a treia zi de la tirlă, era mai vesel... Îmi spunea că Suzana l'a petrecut până în pcală muntelui și că i-a dăruit o naframă mîndră ori vre-o cămașă cusută frumos pe care s'o îmbrace la zile mari.

Rideam și mă veseliam cu el.

Dragoste frățească, mi nchipuiam..

Și-a trecut așa vreme de ani. Vara în munte la oi și iarna la șes.

Suzana se făcuse fată de măritat, iar Bucur, flăcău voinic și așezat la minte.

În vara aceea, înainte de Ispas, ne pomenim cu veste de la stăpîn, că se logodește Suzana...

Ne chema de vale pe mine și pe frate-său Bucur. Cînd aude Bucur de logodna Suzanei, rămîne mirat și dus pe gînduri.

Mă rugă să plec eu mai din vreme, iar el s'o coborî mai tîrziu, după ce-o mai pune la cale cele de nevoie în tîrlă... Am ajuns singur în sat. Bucur n'a mai venit.

A fost logodnă, cum rar s'a văzut..., dar jalea miresei, ochii ei plînși și lipsa lui Bucur mi-au dat de bănuț.

Întors la tîrlă, n'am mai dat ochi cu Bucur... I-am auzit numai cîte-va noapți doina lui minunată, care venea din piscul Zinelor, și-apoi nici un semn...

În seara spre Ispas, cînd m'am coborît pentru nuntă, am întilnit pe stăpîn venind dela vecernie.

Era trist și dus pe gînduri...

La vestea despre Bucur, a rămas ca trăsniț...

Făcîndu-și cruce și îngîinînd o rugăciune, plecarăm spre casă...

Cînd am intrat în bătătură, înserase de-al binele... Lume multă, chiote și lăutari.

Mă rog, ca la vedre, cînd s'așteaptă miracle Cluj

Lumea îi ținea calea Părintelui, hiritisindu-l și căutînd să-i sărute mina dar el nu se opri o clipă, ci trase țintă în casă. Roti ochii prin lumea de rudeniî cari umblău de colo pînă colo. Se repezi apoi spre cămară și strigă pe Suzana. Mireasa nu răspundea de nicăeri...

Galben ca ceara, se repezi prin mulțime și luă pușca din perete. Își făcu semnul crucii și apoi eși ca o furtună pe ușă.

A doua zi cînd m'am întors la stîină, am găsit pe stăpîn mort pe creasta Cerbului, iar pe Suzana rătăcind pe munte cu mințile sărite...

În seara de vedre fugise în munți cu Bucur. Tată-so, călcîndu-i din urmă, i-a ajuns tocmai cînd să treacă lacul Cerbului. A tras un foc în ei, iar cu al doilea și-a curmat singur zilele, spălînd păcatul dintăi și cel de pe urmă... Bucur a căzut mort în unda lacului; iar Suzana a fost ursită ca să rămînă să fie de chin pămîntului.

De atunci sint, uite, doi ani și mai bine, așa-și petrece viața... Bo-cînd și cîntînd...

Cînd isprăvi, ochii bătrînelui înnotaî în lacrimi, iar de departe din piscul Zinelor venea plîngător frîntura de vers:

Eu în fire nu mai sint,—
Nu mai sint!

ION CIOCÎRLAN.

S'A 'NNOPTAT...

S'a 'nnoptat încet cu 'ncetul:
Luna vraja și-o îmbie,
Singur — singurel poetul
Trece ulița pustie.

La perdelele închise
Mai aruncă o privire,
Unde dorm atîtea vise
Fermecate, de iubire.

Aiurit apoi rămîne
Și cu ochii duși în lună:
Cîntecul cel nou, de mine,
Tot mai clar în minte-i sună...

S. T. O.

BISERCUȚA CATIRINEI

— O LĂGENDĂ DESPRE ȘTEFĂN-VODĂ —

Dobrogea trimite spre NV. un promontor stîncos și impunător, până aproape la 6 km. în fața Galaților. Turcii și Tătarii au numit cu drept cuvînt această creastă pietroasă *Bugiac* (unghiū, colț), căci înaintează printre bălțile Dunărei, ca un colț drept și ascuțit, par'că ar vrea să se pue deacurmezișul latului fluviu, să-i înjghebeze cu podișul de la Țiglina încă o ultimă poartă.

În partea de Nord a acestui promontor, în dreptul dealului celui mai înalt, Crăcana¹, se ridică în marginea bălței un morman cu profil poligonal, de piatră și pămînt, înalt cam de 10—15 m. E *Bisercuța*; cu acest nume au botezat Dobrogenii mai toate ruinele vechi, ce se găsesc înșirate dealungul Dunărei până la mare.

Pe coastele ridicăturii, aproape de dungă, se pun la iveală ziduri groase de piatră și cărămizi colosale, care pe la colțurile dinspre baltă (apus și miază-noapte) se rotesc, ca și cum ar fi fost temelia unor turnuri rotunde. Forma «Bisercuței» nu a fost regulată: pare a fi fost octogonală, cu două laturi mai lungi (cam 120 pași) și cu o eșire înspre partea răsăriteană. Un șanț, acum aproape astupat, o înconjura de jur împrejur, și apoi, mai în afară, o ocolea un taluz de pămînt ce d'abia se mai cunoaște. O gîrlă adîncă de vre-o 4 m. și lată de 50—60 m. se pune între «Bisercuța» și uscat; o alta asemenea separă această insulă de restul bălței dinspre N.; atît în apus cît și înspre răsărit alte două gîrle, săpate probabil de mîini omenești, unesc pe cele două principale și isolează complet această

¹. Acest deal ne oferă un fenomen interesant de toponimie. El se numește «Crăcana» de la 1880 încoace, din cauză că pe el rămăsese o crăcană, semnul de vizat pentru triangulația Dobrogei la ridicarea hărții din 1879. Pe harta aceasta el poartă numele de D. Bugiac.

cețătue de restul bălței și de uscat. Multe din cărămizi arată semnul crucei tras cu degetul pe ele când au fost moi; bani, de fabricație bizantină, s'au găsit foarte mulți; săgeți, suliiți, spade și mai ales niște dinți de mistreț ne arată mai toți vierii de pe Bugiac. De sigur că «Biseruța» a fost un punct de observație bizantin, înaintat departe spre nord la marginea Dunării, în fața barbarilor.

Dacă această «Biseruța» e interesantă din punctul de vedere istoric, nu mai puțin însă e și din punctul de vedere folkloric, căci asupra ei am cules următoarea legendă (de la moș Bucur vierul).

*

— «Biseruța-i făcută de Catirina, împărăteasa Muscalilor, care venise prin aceste părți să se lupte cu Ștefan-Vodă. Catirina își trecuse soldații peste Dunăre, pe la Reni, și-i adusese pe un drum de-a dreptul încoace; dar, dind de Ștefan-Vodă ce-și tăbărise oastea pe «dealul lui Vodă»¹, s'au oprit în marginea bălței și au ridicat și s'au întărit în astă cetățue.

S'au hărțuit ei mult timp din arce: unii aruncind după deal, alții răspunzând din cetate: dar nimeni nu se da biruit. Muscalii erau, ce-i drept, mulți, dar și Moldovenii foarte dârji. De la o vreme, a scos Catirina arme de foc, arme cu praf de pușcă și a început să împuște cu gloanțe pe Ștefan-Vodă și ai lui: să știți, boeri Dumneavoastră, că de la Catirina, au eșit pe aici întâi arme de foc.

Ștefan-Vodă, ne mai putînd ține piept la așa luptă nedreaptă, s'a retras dincolo, în Țara-Romînească, pe Siret în sus.

Catirina, rămîind stăpînă peste aceste locuri, peste Baltă și Bugiac, a croit un drum deadreptul la Brăila. Drumul trecea prin curmătura dintre dealul lui Vodă și dealul Crăcanei, eșia la vii în marginea Lățimeii și o lua deadreptul peste baltă la Brăila. Pe atunci, nu era Lățimea baltă lată ca acum, ci totul era uscat ca'n palmă; numai la Chiose era o groapă unde se duceau vitele să se adape.

Peste Lățimea și *Podu* (o gîrlă mai la apus) trecea șoseaua pietreluită, de eșia pe grindul Mocanului până în malul Dunării. Și azi se vede șoseaua la Podu: din fundul apei (adîncă de altfel de 3—4 m.) se ridică un dimb de pietre, ce nu-i nici d'un cot de la fața apei în jos. Pescarii, cînd trec cu dubele pe acolo, trebuie să fie cu multă băgare de seamă, că-și sparg duba alt-fel; iar toamna, năvoadele li se încurcă mai totdeauna.»

*

Vom insista cite-va momente asupra acestei legende, căci ea se presintă foarte interesantă din mai multe puncte de vedere.

Mai întâi, ea ne apropie numele, atit de popular al lui «Ștefan-Vodă» de numele, ce se presintă aci destul de precis, al Țarinei Ecaterina. Aceasta, de altfel, n'are nimic curios, căci e știut că locuitorii din aceste părți ale Dobrogei sînt Moldoveni veniți din Moldova și Basarabia de pe timpul

¹ Un deal chiar în marginea promontoriului, înspre apus de cetățue.

invasiunilor tătărești, și s'a putut foarte bine să se lege numele cunoscutei împărătese, ce a avut războaie la malurile Prutului, cu numele legendar al eroului moldovean. Dar cea ce ne surprinde, e că pentru prima oară, atit cît cunosc eū, intilnesc o legendă despre Ștefan-Vodă, în care să se presinte marele Domn ca rămas bătut în luptă. Această denotă o influență rusească perversă asupra spiritului și credințelor poporului moldovean din aceste locuri.

Nu mai puțin demn de luat în considerare e drumul și «podul de piatră» ce l'ar fi durat Catirina de la Cetățue înspre Brăila. Considerînd azi terenul, deducem că el ar fi absolut nepractic, cu toată esplicarea ce se dă că balta ar fi fost secată. E greu de admis, căci gîrlele acestea sunt brațe vechi de ale Dunărei, care și azi, în timpul viiturilor mari, își întinde pînza ei din malul Țiglinei pînă sub stîncile Bugiacului.

De altfel, o altă legendă spune: «Mai de mult Bugiacul era despărțit de dealurile Garvănului, și pe acolo unde azi e o curmătură joasă, acoperită de nisip (la răsăritul dealului Crăcana) domneau apele Dunării, iar corăbiile treceau deădreptul dinspre balta Jijilei spre balta Lățimei, fără să mai ocolească Bugiacul».

Pietrele din balta Podu se esplică însă ușor, ca fiind resturile unor stînci ridicate de sub aluviunile Dunării, ca continuarea unui banc puternic de stînci cremenoase, ce se constată în Bugiac chiar în dreptul legendarului drum. Stînci de acestea mai sunt cunoscute prin baltă: la Piatra-fetei, între Măcin și Ghecet etc., dar chiar «Bisercuța» a fost zidită pe o astfel de stîncă de cuarțite, din care a mai rămas încă un colț neacoperit de dărimături sau de aluviunile Dunărei.

Numele de *Pod* l'a căpătat acest grind stîncos atit din faptul că colții de piatră or fi fost înșirați ca picioarele unui pod, sau din cauza ridicăturii mai înnalte ca împrejurimile, — formă de relief pe care poporul o numește în genere pod sau podiș.

G. M. MURGOCI.

NOTIȚE

Moartea unui pictor. — Simbătă, la 21 Februarie, s'a stins, în vîrstă de 56 de ani, Sava Henția, cunoscutul pictor și profesor de desen, pe urma căruia aū rămas numeroase lucrări de artă, între cari frumoase tablouri istorice din războiul de la 1877. Sava Henția s'a născut la 1848 în Sibișel, un cătun din Ardeal; a trecut de mic copil în România și a făcut, mai întii aici, apoi în Italia și Franța, studii de pictură îndelungate și serioase. A expus lucrări la mai multe expoziții de seamă și a obținut chiar premii de valoare.

Sezătoarea (No. 10 și 11, Dec. 1903, Ianuarie 1904), escelenta revistă a d-lui Artur Gorovei, folcloristul neobosit, cuprinde o serie de articole interesante, printre cari remarcăm: *Răsboiul de țesut* (G. Weigand);

Leacuri băbești (G. Rudeanu); *Cuvinte din amintirile lui Creangă și Asupra vieții lui Creangă* (Gh. T. Kirileanu); *Aga Bălăceanu* (studiu de H. Tapu) etc.

Seminarul român din Lipsca. — A apărut al zecelea anuar al Seminarului de filologie românească din Lipsca ¹⁾, în fruntea căruia se află d. dr. Gustav Weigand, profesor de romanistică la Universitatea de acolo. Volumul este de două ori mai mare ca de obicei, cuprinde și de astă dată lucrări științifice serioase și este merit să serbeze, în chip cuvenit, jubileul de zece ani de existență al acestui vrednic așezământ de știință românească în străinătate. În numărul cel mai apropiat al revistei, vom reveni cu un articol special.

Lumina (No. 1. Ianuarie 1904, Bitolia), o revistă de bine a fraților din Turcia, publică numeroase articole utile și vre-o câte-va bucăți literare, între cari o nuvelă locală de N. Bațaria, un scriitor de talent, care a publicat și în revista noastră câteva schițe de călătorie, sub pseudonimul N. Macedoneanu.

Solidaritatea (No. 1, 15 Februarie 1904) este titlul unei reviste a Uniunii corpului didactic de toate gradele, din Dolj; printre altele, vedem că ea publică și începutul unei traduceri în versuri a *Electrei* lui Sophocle, datorită d-lui A. Georgescu.

Cazarma (No. 3, Ianuarie 1904, Iași), e dedicată de astă dată numai «notițelor utile militarilor», ceea ce-i un progres sănătos față cu literatura problematică ce se făcuse în numărul dintîiu pe tema «amurilor celebre» ale unor mari ostași.

Sc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CĂRȚI PRIMITE

SOFIA NĂDEJDE. — **Patimi.** Roman din viața românească. București 1903 — 403 pp. Prețul 2 lei.

S. TEODORESCU-KIRILEANU. — **Ștefan Vodă cel mare și sfînt.** Istorisiri și cîntice populare. Focșani 1903 (vol. 230 p.). Prețul 2 lei.

N. IORGA. — **Două biblioteci de minăstiri: Ghighiu și Argeș.** Catalog și extrase. București 1904. 1 br. 64 p. Prețul 1 leu.

RĂSPUNSURI

Doina vremei. — Dorohoi. «Șoaptele din Moldova» destăinuiesc sentimente frumoase; păcat că versurile nu-s la aceeași înălțime. *Lîngă părîu* ar mai îndreptăți unele încercări — pentru D-ta.

«*De la Pint*». — Loco. Ai dorit să fim mai puțin indulgenți; am fost. *De la Pogonari.* — Loco. Ne luăm și noi curajul... să refuzăm numeroasele strofe de cuvinte rimate.

G. Vasilescu. — Mai trimiteți bucăți ca «La malul negrei ape», car are multe calități. Căutați a îngriji mai mult forma.

¹⁾ Zehnter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Weigand. Leipzig. I. A. Barth, 1904.